

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

НУРУЛЛАЄВ ІЛЬКІН САДАГАТ ОГЛИ

УДК 341.01

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
У БОРОТЬБІ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ (СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА
ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ)**

12.00.11 «Міжнародне право»

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук**

Харків – 2021

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий консультант:

- доктор юридичних наук, професор **Буроменський Михайло Всеволодович**, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, професор кафедри міжнародного права, член-кореспондент НАПрН України.

Офіційні опоненти:

- доктор юридичних наук, професор **Камінська Наталія Василівна**, Інститут законодавства Верховної Ради України, головний науковий консультант відділу моніторингу законодавства;

- доктор юридичних наук, доцент **Гутник Віталій Володимирович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, професор кафедри міжнародного права факультету міжнародних відносин;

- доктор юридичних наук, доцент **Стрельцова Євдокія Джонівна**, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, завідувачка кафедри загально-правових дисциплін та міжнародного права економіко-правового факультету.

Захист відбудеться «9» квітня 2021 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано «5» березня 2021 року.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н.П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтованість вибору теми дослідження. Злочинність в умовах глобалізації виходить за межі однієї держави та здійснює дестабілізуючий вплив не тільки на окремі країни, а й на міжнародний правопорядок в цілому. Постійне зростання масштабів міжнародної злочинності обумовлює підвищення значення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі з нею. Феномен міжнародної злочинності не є рисою сучасності. Він мав місце за різних часів, властивий різним культурам, має різноманітні політичні та економічні корені. Проте, на сучасному етапі міжнародна злочинність стала глобальною проблемою, що обумовлює відповідну реакцію світової спільноти – цілеспрямоване глобальне міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю. В рамках дослідження міжнародного організаційно-правового механізму боротьби зі злочинністю поряд з фундаментальними поняттями «міжнародний злочин», «злочин міжнародного характеру» тощо, важливого значення набуває поняття «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю».

У досліджуваній понятійній конструкції «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю» опорним терміном виступає «міжнародне співробітництво», яке у понятійній системі сучасної міжнародно-правової науки належить до фундаментальних. Детальне дослідження правової природи та ознак «міжнародного співробітництва» дає можливість з урахуванням специфіки міжнародних відносин у сфері боротьби зі злочинністю визначити концептуальні засади нормативного регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Оскільки міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю є різновидом міжнародних відносин, який полягає у цілеспрямованій та спільній діяльності держав та інших суб'єктів міжнародного права, спрямованій на досягнення спільних інтересів у сфері боротьби зі злочинністю, його правовим підґрунтям виступають норми міжнародного права.

Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю ґрунтується на системі принципів, яка відображає як спільний інтерес міжнародного співтовариства, так і національні інтереси держав як суб'єктів міжнародного права. Досягнення балансу між інтересами різних суб'єктів міжнародних правовідносин у сфері боротьби зі злочинністю є запорукою не тільки ефективного співробітництва, але й мирного співіснування членів міжнародної спільноти. В системі сучасних

міжнародних відносин основоположними та загальнообов'язковими виступають основні принципи міжнародного права, які поширюються на всі сфери міжнародних відносин, включаючи відносини, що виникають в процесі міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Держави намагаються координувати свої дії в боротьбі зі злочинністю, укладаючи міжнародні договори з питань різних напрямів міжнародного співробітництва у цій сфері. На сьогодні рівень злочинності в державах світу залишається у полі зору міжнародної спільноти, особливо зважаючи на набуття нею транснаціонального характеру, визнання міжнародними злочинами діянь, що мають ознаки міжнародної небезпечності, глобалізації та розмивання кордонів для економічних зв'язків, поширення Інтернет-технологій тощо. Все це обумовлює об'єднання зусиль держав та утворених ними уповноважених органів з протидії злочинності та кримінального переслідування осіб, які вчинили міжнародний злочин або злочин міжнародного характеру, а також формування належної правової регламентації як матеріальних норм міжнародного кримінального права, так і норм міжнародного права, спрямованих на врегулювання процесу взаємодії держав щодо протидії транскордонній злочинності, а також уніфікації національного кримінального та кримінально-процесуального законодавства держав.

Україна є активним учасником міжнародного співробітництва, спрямованого на утвердження миру, прав і свобод людини та протидію злочинності. Відповідно до своїх міжнародно-правових зобов'язань у сфері протидії злочинності, Україна здійснює імплементацію їх положень у національне законодавство та взаємодіє з іншими державами у зазначеній сфері. Ефективність виконання взятих зобов'язань залежить від стану національного законодавства, що регулює порядок реалізації уповноваженими органами держави повноважень у сфері міжнародного співробітництва, механізму їх взаємодії, реальних кроків на міжнародному рівні у взаємодії із державами та іншими суб'єктами міжнародного права.

Увага до інституту міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю обумовлена також активізацією Міжнародного кримінального суду, розвитком взаємодії в рамках міжнародних організацій, діяльність яких спрямована на протидію та боротьбу зі злочинністю, вдосконаленням внутрішнього кримінально-процесуального законодавства держав світу, законодавства про оперативну-розшукову та пенітенціарну діяльність, а також запозичення кращих практик міжнародного співробітництва у боротьбі зі

злочинністю. Зокрема, положення Розділу IX КПК України та інших законів утворюють норми права, що об'єднуються у внутрішньо-правовий інститут міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, що обумовлено участю України в міжнародному співробітництві на універсальному та регіональному рівнях.

Міжнародно-правові аспекти співробітництва у боротьбі зі злочинністю стали об'єктом наукових досліджень на межі ХІХ–ХХ ст. (М. М. Коркунов, Ф. Ф. Мартенс, Ф. Ліст, С. Е. Сімеон та ін.). Однак недостатній розвиток практики міжнародного співробітництва обумовив фрагментарність таких досліджень. У другій половині ХХ ст. проблематика досліджень суттєво розширилася і стала одним із важливих напрямків міжнародного права. Для сучасного етапу вивчення цієї проблематики важливе значення мали праці таких науковців, як: М. Ч. Бассіюні (M. Ch. Bassiouni), М. В. Буроменський, Х. Д. Вабрес (H. D. Vabres), О. І. Виноградов, О. Г. Волеводз, В. М. Волженкін, Л. Н. Галенська, М. Ч. Гальво (M. Ch. Galvo), Д. Х. А. Дербі (D. H. A. Derby), Й. Дінштейн (Y. Dinstein), В. М. Дрьомін, Н. В. Дрьоміна-Волок, Т. С. Гавриш, Н. А. Зелінська, І. І. Карпець, О. В. Сенаторова (Касинюк), Н. М. Кіпніс, М. І. Костенко, С. А. Лобанов, І. І. Лукашук, В. Т. Маляренко, І. С. Марусін, В. В. Мілінчук, В. П. Панов, М. І. Пашковський, В. П. Пиlipенко, М. І. Смирнов, О. І. Рабцевич, Г. Шварценбергер (G. Schwarzenberger) та ін.

Більшість досліджень були присвячені питанням міжнародного співробітництва держав, зокрема розробки та укладення міжнародних договорів з протидії окремим напрямам злочинності та функціонування міжнародних кримінальних судів (трибуналів), положення яких сформували окремі інститути міжнародного кримінального права.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження відповідає Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», що затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 р. № 213-р, а також Пріоритетним напрямом розвитку правової науки на 2016–2020 роки, які затверджені Постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016 р.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є визначення концептуальних засад, етапів становлення, сучасних особливостей та основних тенденцій розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах глобалізації, визначення правового статусу України як суб'єкта такої взаємодії.

Відповідно до поставленої мети дослідження спрямоване на вирішення таких завдань:

- надати характеристику чинників та обумовленість виникнення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- визначити основні етапи становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- розкрити зв'язок активізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю у XX–XXI ст. та нових тенденцій розвитку світової спільноти, глобальних викликів сучасності;
- дослідити сучасні джерела міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- здійснити системний аналіз міжнародного кримінального права як базового правового компоненту міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- визначити особливості міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах глобалізації;
- з'ясувати правову природу та особливості суб'єктів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- дослідити зміст та особливості кваліфікації понять «міжнародний злочин», «злочин міжнародного характеру» і «транснаціональний злочин»;
- визначити базові доктринальні підходи до характеристики форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- охарактеризувати організаційно-правові форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, які передбачені міжнародними договорами і національним законодавством;
- надати теоретичне обґрунтування універсалізації як ключової тенденції міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та з'ясувати наслідки впливів загальних процесів фрагментації міжнародного права на практику і договірне регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;
- окреслити особливості та виявити проблеми імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, які виникають у процесі становлення і розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, формування його правових засад, видів, напрямів та форм реалізації.

Предметом дослідження є міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю, сучасні його особливості та основні тенденції розвитку.

Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої в роботі мети та завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Для досягнення наукової об'єктивності результатів використаний комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, які застосовуються в сучасній науці міжнародного публічного права.

Історико-правовий метод покладено в основу дослідження виникнення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, визначено основні етапи його становлення, як напрямку міжнародного правового співробітництва, досліджено міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю у ХХ–ХХІ ст. як відповідь на глобальні виклики сучасності, генезис міжнародного кримінального права (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1., 2.2). *Формально-юридичний* метод застосовувався під час аналізу положень міжнародних договорів, міжнародно-правових звичаїв, загальних принципів права, актів міжнародних організацій, рішень міжнародних судових органів та інших джерел міжнародного кримінального права й інших галузей міжнародного публічного права, спрямованих на врегулювання міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, а також відповідних положень вітчизняного законодавства (підрозділи 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 4.1, 4.2, 5.1). На основі *діалектичного* методу здійснено визначення предмету міжнародного кримінального права та предмету міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, його напрямів та форм, встановлено його суб'єктний склад (підрозділи 1.2, 2.2, 3.1, 3.2., 3.3., 3.4., 3.5, 4.1., 4.2, 5.1, 5.2). *Порівняльно-правовий* метод дав можливість визначити правові характеристики джерел міжнародного кримінального права як основного прояву міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю (підрозділи 1.1, 1.2, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5). За допомогою методу *теоретичного моделювання* було обґрунтовано наявність міжнародно-правових звичасвих норм, загальних принципів права та судових рішень у нормативно-правовій складовій міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, як таких, що поряд із визнаними більшістю держав світу міжнародними договорами та рішеннями міжнародних організацій складають основу загального міжнародного кримінального права (підрозділи 2.2, 3.2, 5.1). Метод *комплексного аналізу* дав змогу визначити фактичний зміст, основні тенденції та стан сучасного розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, правові, політичні, економічні та інші чинники, які впливають на його здійснення в умовах глобалізації, особливості національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі

злочинністю, а також висвітлено актуальні питання імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 4.2, 5.1, 5.2). За допомогою *формально-логічного методу* на основі представлених у міжнародно-правовій науці підходів до поняття «міжнародне співробітництво», «міжнародно-правове співробітництво» та узагальнень наукових позицій щодо понять «міжнародний злочин», «злочин міжнародного характеру», «транснаціональний злочин» визначено ознаки та сформульовано визначення цих та інших понять, а також таких понять як «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю» та «міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю» (підрозділи 2.1, 2.2., 3.1., 3.2., 4.1). *Формально-логічні* прийоми (індукція і дедукція, аналіз і синтез, доказ і спростування, узагальнення та інші) застосовувались при виявленні основних недоліків теорії та сучасного правового регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах глобалізації та процесів національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі злочинністю, а також при визначенні актуальних питань імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю (підрозділи 2.2., 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 4.1, 4.2, 5.1, 5.2). За допомогою такого логічного прийому як *класифікація* розмежовано види міжнародних договорів, що регулюють міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, за такими критеріями, як: кількість суб'єктів-учасників, сфера співробітництва, предмет регулювання, час, територіальна поширеність, наявність механізму контролю виконання зобов'язань, суб'єктний склад та інші, а також відмежовано його напрями та форми, види принципів міжнародного кримінального права (підрозділи 2.2, 3.2, 3.3, 3.4). На основі *аксіологічного підходу* розкрито правову природу принципів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю (підрозділи 2.2, 3.2, 3.3). Оскільки досліджуване в дисертації міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю є складною структурованою системою взаємопов'язаних елементів, важливу роль при написанні дисертації відіграв *системно-структурний* метод, який дав змогу визначити вказану правову категорію як діяльність, за результатами якої відбувається формування міжнародного кримінального права та інших галузей та інститутів міжнародного публічного права, що спрямовані на протидію злочинності.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першою у вітчизняній науці міжнародного права працею, в якій на основі комплексного дослідження теоретичних і практичних проблем

міжнародного публічного права та практики взаємодії суб'єктів міжнародного права у протидії злочинності, визначено особливості становлення і сучасного стану міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, основні тенденції його розвитку, його концептуальні теоретичні та правові засади, напрями та форми, виявлено актуальні проблеми імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю.

У рамках проведеного дослідження одержані нові теоретико-методологічні положення та науково обґрунтовані висновки, концепції та пропозиції, що мають наукову новизну і виносяться на захист, а саме:

уперше:

- сформульовано визначення поняття «міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» як цілеспрямованої та спільної діяльності суб'єктів міжнародного права, що відповідає нормам і принципам міжнародного права, ґрунтується на рівноправності, справедливості та взаємній вигоді, що спрямована на досягнення спільних інтересів у сфері боротьби зі злочинністю та забезпечується за допомогою особливого організаційно-правового механізму;

- визначено співвідношення понять «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю» та «міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю»;

- визначено міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як врегульовану міжнародними договорами й іншими джерелами міжнародного права та засновану на принципі взаємності взаємодію міжнародних (регіональних) міжурядових організацій та держав, що діють в особі уповноважених органів, наділених відповідно до внутрішньодержавного права компетенцією, здійснюваною на всіх етапах міжнародного кримінального процесу та/або внутрішньодержавного кримінального процесу, спрямована на вирішення загальних завдань визнаних міжнародною спільнотою із кримінального переслідування та боротьби з міжнародними злочинами, злочинами міжнародного характеру та транснаціональними злочинами;

- визначено природу та характерні ознаки суб'єктів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю;

- обґрунтовано, що в результаті міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю формуються норми міжнародного кримінального права та інших галузей міжнародного публічного права, що спрямовані на встановлення заборон вчинення суспільно-небезпечних діянь, запобігання злочинності, функціонування міжнародних інститутів, за якими державами визнано юрисдикцію щодо

притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру і транснаціональних злочинів, а також виконання відповідних судових рішень;

– визначено межі дії міжнародних звичаїв та судових рішень як джерел міжнародного кримінального права;

– розкрито етапи розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та визначено сучасний його стан та основні тенденції розвитку;

– визначено особливості та актуальні проблеми національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі злочинністю в Україні, пов'язані з підготовкою до підписання та ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду;

– запропоновано визнавати базовою складовою міжнародного кримінального права його загальні норми та принципи, а також визначено його правові джерела, які застосовуються міжнародними судами і трибуналами при притягненні до кримінальної відповідальності;

– обґрунтовано необхідність включення до об'єкту міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю «національних» злочинів в силу таких аргументів: 1) «національний» злочин може набути іноземного елемента на будь-якій стадії вчинення; 2) в умовах глобалізації економіки, високих технологій та транспарентності кордонів не завжди чітко і швидко можна встановити у складі злочину наявність іноземного елемента; 3) в умовах взаємозалежності економік та інших сфер сучасних держав, зростання злочинності в одній країні завжди негативно впливає на розвиток і добробут інших країн, а неконтрольований ріст національної злочинності в одній країні рано чи пізно набуває транскордонного характеру;

удосконалено:

– визначення міжнародного кримінального права, як сукупності галузей міжнародного публічного права кримінально-правового циклу та інститутів міжнародного публічного права, спрямованих на встановлення кримінальної відповідальності чи врегулювання процесу притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру і транснаціональних злочинів;

– тезу про необхідність відносити до об'єкту міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю злочинність в найширшому розумінні, яка охоплює: міжнародні злочини (злочини, що порушують загальне міжнародне право), злочини міжнародного характеру

(конвенційні злочини), злочини з іноземним елементом (транснаціональні злочини) і «національні» злочини;

– доктринальні положення щодо змісту та форм міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю (координаційних, правових та організаційно-правових (правозастосовних)); до організаційно-правових форм віднесено: 1) правову допомогу у кримінальних справах інформаційного характеру, щодо обміну оперативно-розшуковою, правовою та іншою інформацією; надання допомоги у розкритті та розслідуванні злочинів; 2) взаємодію щодо розшуку та затримання осіб, розшукуваних у межах кримінального провадження; 3) взаємодію з метою використання спеціальних методів розслідування; 4) взаємодію щодо видачі (екстрадиції) обвинувачених; 5) взаємодію у сфері передачі кримінального судочинства; 6) взаємодію з метою призупинення операцій (заморожування), арешту коштів, одержаних злочинним шляхом (взаємодія у сфері протидії відмиванню коштів); 7) взаємодію у сфері передачі засуджених осіб для відбування покарання (взаємодія в пенітенціарній сфері); 8) взаємодію щодо переміщення конфіскованих коштів; 9) взаємодію щодо постпенітенціарної реабілітації засуджених;

– класифікацію міжнародних договорів, що регулюють міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю за такими критеріями: за дією в просторі; за кількістю учасників; залежно від найменування; за предметом регулювання; за характером норм, що об'єднують; залежно від органу, який висловлює остаточну згоду на обов'язковість міжнародного договору для держави; за ступенем проникнення у внутрішнє право;

набули подальшого розвитку теоретичні положення щодо:

– характеристики міжнародних неурядових організацій як особливих суб'єктів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю зі спеціальною правосуб'єктністю, яким притаманні передусім такі ознаки: 1) переслідують міжнародний публічний інтерес – попередження, боротьба зі злочинністю та ліквідація її наслідків; 2) співпрацюють із суб'єктами міжнародного права у сфері боротьби зі злочинністю; 3) опосередковано впливають на міжнародну правотворчість з питань боротьби зі злочинністю; 4) сприяють розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю;

– визначення основних глобальних викликів сучасності, що посилюють міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю, обумовлюють основні тенденції його розвитку та впливають на формування нових його напрямів, форм та інструментів;

– класифікації принципів міжнародного кримінального права та визначення засад їх системної взаємодії, зокрема розмежовано основні, загальні, спеціальні (галузеві) та інституційні принципи міжнародного кримінального права.

Наукове і практичне значення дисертації полягає в тому, що вперше у вітчизняній науці міжнародного права на основі комплексного дослідження теоретичних і практичних проблем міжнародного публічного права, визначено концептуальні теоретичні засади, генезис, сучасні особливості та основні тенденції розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, визначено його поняття, суб'єктний склад, розкрито змістовні характеристики його складових елементів, охарактеризовано міжнародне кримінальне право як цикл галузей та інститутів міжнародного публічного права (міжнародне матеріальне кримінальне право, міжнародне процесуальне кримінальне право, міжнародне пенітенціарне право та інші), що сформувалися в результаті міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, а також надано характеристику правовим джерелам, що його формують, виявлено особливості та актуальні проблеми національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі злочинністю, визначено правовий статус України як суб'єкта міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

Дисертація дає системну оцінку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, що дозволяє ефективно використовувати її у науковій, педагогічній і практичній діяльності.

Для науки міжнародного права дисертація має важливе значення, оскільки містить положення, що стосуються проблем теорії міжнародного права, і може бути використана для загально-теоретичних досліджень питань міжнародної правосуб'єктності, структури міжнародного права тощо, а також теоретичних й практичних проблем міжнародного кримінального права. Положення дисертації можуть стати науковим підґрунтям досліджень проблем правового статусу суб'єктів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, джерел міжнародного кримінального права, функціонування Міжнародного кримінального суду, інших міжнародних судів та трибуналів. Отримані результати можуть бути використані у *правотворчій діяльності* – в процесі національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі злочинністю до законодавства України, при укладенні та наданні згоди на обов'язковість міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю, участі уповноважених органів держави, що діють від імені України, у процесі міжнародного співробітництва з іншими державами, а також в рамках міжнародних

організації. Положення і висновки дисертації можуть бути використані у *навчальному процесі* при викладенні навчальних дисциплін «Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю», «Міжнародне публічне право», «Міжнародне кримінальне право», «Міжнародне кримінальне процесуальне право», «Міжнародне гуманітарне право» тощо. Положення і висновки дисертації можуть бути використані у *правозастосовній діяльності*, оскільки вони спрямовані на удосконалення діяльності тих державних органів, які представлять Україну в процесі міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, уповноважені на надання правової допомоги, екстрадицію, взаємодію правоохоронних органів, передачу засуджених для відбування покарання, а на також реалізацію інших форм співробітництва.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації та практичні рекомендації оприлюднювалися на засіданнях кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а також на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних та наукових конференціях, серед яких: міжнародна науково-практична конференція «Проблеми політико-правового розвитку ХІ століття» (Москва (РФ), 19–20 листопада 2010 р.), міжнародний науково-практичний семінар «Громадянське суспільство і права людини» (Харків, 9 грудня 2010 р.), міжнародна науково-практична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми державотворення в сучасних умовах» (Київ, 29–20 листопада 2010 р.), міжнародна науково-практична конференція «Ефективність держави і права: сучасний погляд» (Москва (РФ), 28 грудня 2012 р.), міжнародна науково-практична конференція «Правова доктрина – основа формування правової системи держави» (Харків, 20–21 листопада 2013 р.), міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання юридичної теорії та практики» (Харків, 2–3 грудня 2016 р.), міжнародна науково-практична конференція «Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику» (Харків, 3–4 лютого 2017 р.), міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні» (Запоріжжя, 22–23 лютого 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (Дніпро, 3–4 травня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми правових наук в Євроінтеграційному вимірі» (Харків, 20–21 грудня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція «Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини» (Запоріжжя, 27–28 грудня 2019 р.), міжнародна науково-практична конференція

«Систематизація українського та європейського законодавства в реаліях сучасного світу» (Арад (Румунія), 27–29 грудня 2019 р.).

Повнота викладення матеріалів дисертації в публікаціях та особистий внесок у них автора. Основні положення і висновки дисертації викладені в одній одноособовій монографії, у 20 статтях у наукових фахових періодичних виданнях, з яких 3 статті опубліковані у періодичних виданнях зарубіжних держав, а також у тезах 12 доповідей на наукових конференціях.

Структура та обсяг дисертації обумовлені предметом, метою й завданнями дослідження, логікою й послідовністю розкриття теми та викладення отриманих результатів. Дисертація складається із вступу, п'яти розділів, які містять дванадцять підрозділів, висновків і списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг дисертації – 452 сторінки, з них основного тексту – 376 сторінок, кількість використаних джерел – 647.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ містить обґрунтування актуальності теми дисертації, її мету і завдання, наукову новизну, теоретичне і практичне значення основних положень дисертації, а також апробацію результатів дослідження.

Розділ 1 «Становлення та розвиток міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Виникнення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» здійснюється аналіз зародження міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено основні напрямки такого співробітництва у стародавні часи та чинники, які сприяли цьому. Відзначено, що у стародавньому світі співробітництво у боротьбі зі злочинністю охоплювало боротьбу із піратством та видачу біглих рабів.

Висвітлено положення договорів, що вперше закріплювали питання розшуку злочинців та їх видачі. Проілюстровано еволюцію інституту екстрадиції за такими її етапами: стародавній період, період Середньовіччя (феодалізму) та Новий час. Встановлено, що практика видачі злочинців у ранні періоди відрізнялась від сучасної тим, що: 1) підлягали видачі всі, хто незалежно від причини тікав від влади суверена; 2) положення про видачу найчастіше включалися до складу більш загальних документів, зокрема угод про мир. Охарактеризовано особливості міжнародного співробітництва в Європі в період пізнього Середньовіччя і початок Нового часу.

У підрозділі 1.2. «Основні етапи становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі із злочинністю, як напрямку міжнародно-правового співробітництва» досліджено основні етапи становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі із злочинністю, як напрямку міжнародно-правового співробітництва: XIX ст. – поява концепції міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю; межа XIX–XX ст. – активізація різних форм співробітництва держав у сфері протидії злочинності та співпраці у сфері правоохоронної діяльності, договірне закріплення основ міжнародного гуманітарного права; міжвоєнний період (1919–1939 рр.) – становлення основних міжнародно-правових інститутів для подальшого розвитку міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю, подальший розвиток міжнародного гуманітарного права; 1945–1998 рр. – динамічний розвиток міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю на універсальному та регіональних рівнях, за окремими його напрямками, утвердження міжнародного права прав людини, формування міжнародних трибуналів, розвиток міжнародного кримінального права; з прийняттям у 1998 р. Статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) остаточне формування міжнародного кримінального права, активізація регіональної співпраці правоохоронних органів (створення Європолу в рамках Європейського Союзу). Визначено особливості закріплення форм та напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Встановлено, що на сучасному етапі співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю розвивається на трьох рівнях: 1) на двосторонній основі; 2) у вигляді регіонального співробітництва, яке зумовлене спільністю інтересів і характером відносин країн певного регіону; 3) на універсальному рівні.

Розділ 2 «Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю як відповідь на глобальні виклики сучасності» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Глобалізація та інші виклики сучасності у XX–XXI ст. як причина інтенсифікації міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджуються актуальні проблеми міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах глобалізації. Висвітлено основні виклики сучасності, що зумовлюють інтенсифікацію міжнародного співробітництва у протидії злочинності в умовах глобалізації за їх характером і змістом. Обґрунтовано чинники впливу глобалізації на зростання транснаціональної злочинності. Висвітлено способи запобігання злочинності, які базуються на соціальному, економічному та ситуаційному підходах. Встановлено, що в результаті диверсифікації у договірній практиці держав у галузі боротьби з

організованою злочинністю, було сформовано як двосторонні, так і багатосторонні (регіональні та універсальні) міжнародні договори. Встановлено зміст основних міжнародних договорів, що визначають напрями, форми та інструменти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р.; Конвенцію ООН проти корупції 2003 р., Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. та інші.

У підрозділі 2.2. «Особливості міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю щодо конкретних видів найбільш небезпечних злочинів міжнародного значення» визначено та досліджено основні напрямки міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Встановлено, що міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю відбувається на договірно-правовому рівні і спрямоване на боротьбу з такими видами найбільш небезпечних (міжнародно небезпечних) злочинів: 1) торгівля людьми (торгівля дітьми та дитяча порнографія, торгівля людьми (в тому числі з метою примусової проституції), торгівля людьми в цілях вилучення органів); 2) контрабанда мігрантів; 3) незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї і боєприпасів; 4) незаконний обіг хімічних та ядерних матеріалів; 5) незаконне виробництво та обіг наркотиків; 6) глобальне шахрайство та уникнення оподаткування; 7) злочини у сфері високих технологій та кіберзлочинність; 8) легалізація («відмивання») грошей, отриманих злочинним шляхом.

Розділ 3 «Правове регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Джерела правового регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджено систему джерел міжнародного публічного права, що регулюють питання співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Проаналізовано багатосторонні та двосторонні міжнародні договори, що регулюють питання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, запропоновано класифікацію таких договорів за наступними критеріями: кількість учасників, найменування, предмет регулювання, характер норм, орган, що висловлює згоду на обов'язковість, здатність до імплементації договірних норм у національне право держав-учасниць. Визначено роль та способи формування міжнародного звичаю як джерела правового регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено правову природу допоміжних джерел правового регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

У підрозділі 3.2. «Принципи міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджуються наукові підходи до систематизації принципів міжнародно-правового співробітництва. Розглянуто систему принципів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Виявлено особливості реалізації основних принципів міжнародного права у сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено загальні принципи у сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, що мають характер окремого джерела міжнародного кримінального права. Досліджено спеціальні принципи міжнародного кримінального права та їх види. Запропоновано класифікацію принципів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю за такими критеріями: за предметом правового регулювання; за основними підгалуззями (принципи міжнародного матеріального кримінального права, принципи міжнародного кримінально-процесуального права, принципи міжнародного пенітенціарного права та принципи міжнародного оперативно-розшукового права); за походження принципів (принципи міжнародного права та принципи, що сформувались у національному праві); за ступенем поширеності на відносини: а) ті, що притаманні всій системі міжнародного права (основні принципи міжнародного права) чи національного права (загальні принципи права); б) ті, що притаманні виключно сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

У підрозділі 3.3. «Міжнародне кримінальне право як основний правовий прояв міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджується місце норм, що регулюють міжнародно-правове співробітництво у системі міжнародного публічного права. Проаналізовано міжнародне кримінальне право як основний правовий прояв міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, зокрема його становлення, зміст, структура, співвідношення з іншими галузями. Встановлено, що сукупність норм та принципів міжнародного права, які регулюють питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, як частини предмету міжнародного права, включає норми та принципи міжнародного публічного права всіх його галузей, але передусім галузей, підгалузей та інститутів кримінально-правового циклу.

Розділ 4 «Поняття, об'єкт та суб'єкти міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 4.1. «Поняття міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджується поняття «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю». Встановлено співвідношення

понять «міжнародне співробітництво» та «міжнародно-правове співробітництво». Проведено аналіз поняття «міжнародно-правове співробітництво» та особливостей співробітництва в окремих сферах міжнародних відносин дав підстави для визначення характерних рис міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Грунтуючись на правовому аналізі базового поняття «міжнародне співробітництво» та терміну «боротьба» і відмежування його від суміжних понять, аналізу його напрямів і форм, сформульовано визначення поняття «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю». Встановлено перелік заходів на міждержавному і національному рівнях, які охоплює поняття «боротьба зі злочинністю». Встановлено, що постійний пошук і вдосконалення міжнародно-правових форм спільної співпраці держав для оптимально можливого поєднання інтересів країн з інтересами всього міжнародного співтовариства є головною тенденцією в міжнародному співтоваристві. Практикою міжнародного співробітництва за участю держав напрацьовано низку організаційних форм досягнення компромісу їх інтересів у сфері боротьби зі злочинністю, а саме: міжнародне співробітництво між державами; міжнародне співробітництво між державами в рамках міжнародних організацій; співробітництво держав з міжнародними організаціями; співробітництво між міжнародними організаціями.

У підрозділі 4.2. «Суб'єкти міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджується поняття та ознаки, які характеризують суб'єкта міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Сформульовано визначення суб'єкта міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено правовий статус держави як суб'єкта міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Серед існуючих у міжнародних відносинах напрямів співпраці держав (економічний, культурний, екологічний та інших) співробітництво у боротьбі зі злочинністю є одним з пріоритетних, як на універсальному, так і на регіональному рівнях. Встановлено роль міжнародних міждержавних організацій у міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю, їх види за обсягом компетенції у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та їх значення. Розглянуто функції основних міжнародних міждержавних організацій у міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю. Проаналізовано правовий статус фізичних та юридичних осіб у міжнародному співробітництві у боротьбі зі злочинністю. Досліджено правовий статус міжнародних неурядових організацій у сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено

особливість правового статусу Міжнародного Комітету Червоного Хреста у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

У підрозділі 4.3. «Злочинність як об'єкт міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» досліджується поняття «злочинність» як об'єкт міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, досліджено явища, які охоплює це поняття. Досліджено боротьбу зі злочинністю як предмет міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, його зміст. Проаналізовано поняття «міжнародний злочини» в широкому розумінні. Висвітлені наукові підходи до класифікації міжнародних злочинів, критерії їх групування за видами. Обґрунтовано приналежність «національних» злочинів до об'єкту міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Запропоновано відносити до об'єкта міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: міжнародні злочини (злочини, що порушують загальне міжнародне право), злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини), злочини з іноземним елементом (транснаціональні злочини) і «національні» злочини.

Розділ 5 «Форми і тенденції розвитку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та участі України в ньому» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 5.1. «Форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю» висвітлено наукові підходи до характеристики форм міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та надано класифікацію їх видів. З'ясовано, що у міжнародно-правовій науці сформувались такі підходи до характеристики форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) форми як зовнішній прояв міжнародного співробітництва – координаційні форми; 2) форми як результат унормування міжнародного співробітництва – правові форми; 3) форми як зовнішній прояв дій уповноважених представників суб'єктів міжнародного права, спрямованих на взаємодію у боротьбі зі злочинністю, – організаційно-правові (правозастосовні) форми. Встановлено, що форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю входять до загальної системи форм міжнародно-правового співробітництва з протидії злочинності, яка включає: 1) форми попередження злочинності; 2) форми захисту та допомоги жертвам (потерпілим) та свідкам, а також форми допомоги (технічної, матеріально-фінансової, кадрової тощо) державам; 3) форми власне боротьби зі злочинністю (її припинення).

Проаналізовано організаційно-правові форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Досліджено окремі форми міжнародно-правового співробітництва з протидії злочинності, що не

належать до організаційно-правових форм міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, зокрема такі, як: 1) взаємодія з метою захисту свідків та потерпілих; 2) взаємодія з метою надання технічної допомоги державам, що здійснюють співробітництво; 3) форми попередження злочинності.

Підрозділ 5.2. «Проблеми співвідношення універсалізації та «фрагментації» міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю» складається з двох пунктів.

У пункті 5.2.1. *«Проблеми співвідношення універсалізації та «фрагментації» міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю»* досліджуються актуальні напрями універсалізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначені форми та рівень міжнародно-правового закріплення міжнародних стандартів кримінального правосуддя. Досліджено тенденції розвитку міжнародного співробітництва у протидії злочинності та встановлено тенденції до універсалізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, а також охарактеризовано проблему фрагментації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та її вплив на розвиток відповідного напрямку співпраці держав.

У пункті 5.2.2. *«Загальні особливості та актуальні питання імплементації міжнародно-правових договорів про боротьбу зі злочинністю в Україні»* досліджено загальні особливості національної імплементації міжнародно-правових норм про боротьбу зі злочинністю та висвітлено актуальні питання імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю. З'ясовано, що імплементація в Україні норм міжнародного права, що регулюють питання міжнародного співробітництва держав у сфері боротьби зі злочинністю, відбувається поетапно і досліджено основні її віхи та особливості щодо окремих напрямів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Окремі положення міжнародних договорів (на рівні ООН та Ради Європи) спрямовані на врегулювання питань міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та закріплення стандартів кримінального переслідування, зокрема антикорупційних конвенцій, повністю не узгоджені на міжнародному рівні, що створює труднощі в процесі імплементації, однак імплементація може бути збалансована шляхом узгодження їх змісту з особливостями і традиціями національної правової системи. Запропоновано внесення змін до ст. 437 КК України (закріплення дефініції злочину агресії) та ст. 542 КПК України, зокрема з

метою закріплення інституту передачі кримінального провадження до юрисдикції іншої держави чи до юрисдикції МКС. Досліджено питання ратифікації Україною Римського статуту Міжнародного кримінального суду.

ВИСНОВКИ

1. Основним напрямом міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю у стародавньому світі була практика видачі злочинців, яка відрізнялась від сучасної тим, що: 1) підлягали видачі всі ті, хто тікав від влади суверена, незалежно від причини; 2) інститут видачі злочинців мав виражений соціально обумовлений характер, захищаючи інтереси виключно панівних верств населення; 3) положення про видачу найчастіше були частиною міжнародно-правових документів, розроблених для загальних цілей, зокрема угод про мир. Укладаючи мирні договори, держави зобов'язували одна одну видавати людей, які спричинили небезпеку для державної влади і посягали на стабільність політичного порядку. Чим тіснішими були відносини між суверенами, тим більше вони були зацікавлені у добробуті один одного й охоче видавали політичних супротивників дружній державі.

У період Середньовіччя сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю були притаманні такі риси: 1) міжнародні звичаї і договори забороняли державам поширювати свої кримінальні закони на територію інших держав; 2) формується міжнародний звичай щодо надання імунітету дипломатам, котрі вчинили кримінально карані діяння на території приймаючої держави; 3) істотно змінюється зміст інституту видачі злочинців, оскільки узаконюється право притулку, яке включає невидачу владі осіб, які переслідуються за політичні переконання.

У період феодалізму основним завданням суверенів було утримання влади і боротьба за неї з численними суперниками, тому співробітництво на міжнародній арені стосувалось виключно означених проблем. У цей період значно зростає кількість договорів про екстрадицію, в яких конкретизується коло осіб, що підлягають видачі, та визначаються її підстави.

Після виникнення внутрішньодержавної (національної) кримінальної юстиції (яка з'явилася з появою ідеї територіального верховенства), держави змогли демонструвати готовність вступати у міжнародне співробітництво з питань боротьби зі злочинністю.

Період пізнього Середньовіччя і початок Нового часу в Європі відзначаються: 1) початком формування найважливіших передумов міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю в його сучасному

розумінні; 2) разом зі становленням державного суверенітету виникають і його найважливіші атрибути, котрі вплинули на утворення у XVIII–XIX ст. основного напрямку міжнародного правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю – уніфікації кримінального законодавства держав і правової допомоги у кримінальних справах.

Ідея територіального верховенства поклала початок становленню низки фундаментальних основ кримінальної юстиції, серед яких – відхід від права будь-якого сюзерена (що існувало у Середньовіччі) карати злочинця та необхідність вироблення правових процедур, використання яких дозволило б забезпечити просторову дію кримінальних законів. У цей період активно укладаються закони про екстрадицію, які згодом стануть основою для угод про правову допомогу, в тому числі у кримінальних справах.

2. Еволюції міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю притаманні етапи розвитку, поява яких зумовлена чинниками, що мали місце в той чи інший період співробітництва, зокрема:

1) буржуазні революції у XIX ст. сприяли інтенсивному співробітництву держав у сфері боротьби зі злочинністю. Цьому значно сприяв також науково-технічний прогрес, широка міграція населення з Європи до Америки, Австралії та на інші континенти. Поява нових, більш руйнівних засобів і методів ведення війни загострили проблему захисту населення під час військових дій, посилили розвиток міжнародного гуманітарного права та призвели до того, що серед міжнародно-правових основ боротьби зі злочинністю з'являються конвенційні та інші міжнародно-правові норми про захист прав людини;

2) в якості концепції міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю починає формуватися у XIX–XX ст., коли держави розпочали визначати коло діянь, які посягають на інтереси кількох держав та являють собою загрозу стабільності міждержавних відносин і миру. Для цього етапу міжнародного співробітництва було характерним укладення договорів, що містять характеристику ознак складу злочину як певного стандарту, узгодженого державами-учасниками і призначеного для імплементації в національне кримінальне законодавство;

3) наприкінці XIX ст. активізується співпраця держав у сфері правоохоронної діяльності. На міжнародних поліцейських конгресах, починаючи з 1872 р, розглядаються проблеми міжнародної ідентифікації злочинців, координації діяльності поліцейських органів, поводження з особами, позбавленими волі, кримінальної статистики тощо. У 1889 р. з ініціативи відомих європейських криміналістів і кримінологів був

заснований Міжнародний союз кримінального права, розроблено концепцію міжнародного кримінального права.

Міжнародне співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю у період кінця XIX–початку XX ст., стало об'єктивною необхідністю, отримало досить серйозне наукове обґрунтування, організаційну та правову основу;

4) для періоду між Першою і Другою світовими війнами більш характерна тенденція укладення двосторонніх договорів про видачу (екстрадицію). Активно ведеться розробка основних правових інститутів і закладаються основи для подальшого розвитку міжнародного співробітництва у сфері боротьби зі злочинністю; активізується розвиток міжнародного гуманітарного права, прийнято значну кількість конвенцій, що забороняють розв'язування агресивної війни, ведення війни неприйнятними способами і засобами; жорстоке поводження з військовополоненими і мирним населенням під час війни;

5) після 1945 р. розпочинається новий етап у розвитку міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю, що зумовлено: а) прийняттям Статуту ООН; б) створенням та діяльністю Нюрнберзького і Токійського міжнародних військових трибуналів; в) зміст міжнародного кримінального права став змінюватися, розуміння його правової природи викристалізувалося і набуло нової характеристики, що базувалася на: забороні застосування сили або загрози силою, на міжнародно-правовій відповідальності держав за порушення норм міжнародного права та особливій міжнародній кримінальній відповідальності фізичних осіб за найбільш тяжкі з цих правопорушень (*англ. core crimes*), визнанні юридичної сили за принципами, викладеними у статутах і вироках Нюрнберзького і Токійського міжнародних військових трибуналів; г) починаючи з 1950 р., ООН сприяє, координує або заохочує розвиток напрямів і форм міжнародної співпраці у галузі протидії та боротьби зі злочинністю; д) приймаються численні конвенції з означеної проблематики, які також передбачають створення відповідних контрольних механізмів дотримання положень, закріплених у цих договорах, закріплюють нові напрями, форми та інструменти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю; е) у 1949 р. створюється Рада Європи, яка стає загальноновизнаним центром координації діяльності держав Європи у галузі прав людини, соціальних проблем, включаючи проблему злочинності та кримінального судочинства;

б) прийняття 17 липня 1998 р. Статуту Міжнародного кримінального суду ознаменувало новий етап у розвитку міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Активізується співпраця правоохоронних органів ЄС, зокрема засновується Європейський офіс поліції (Європол).

3. Глобалізація сприяє зростанню транснаціональної злочинності в силу таких чинників: 1) розширення економічних та соціальних зв'язків між державами та сприяння «прозорості» кордонів, спрощення міжнародного пересування людей та переміщення товарів, розвиток торгівлі та поява нових ринків збуту полегшують активізацію транснаціональної злочинності; 2) розвиток інтернет зв'язку, IT-технологій, поява криптовалют, міжнародних фінансових мереж сприяють швидкому транскордонному переміщенню коштів; 3) міграція людей і праці та утворення етнічних діаспор використовуються організованою злочинністю для створення згрупованих національних об'єднань, які стійкі до асиміляції та протиставляють себе правоохоронним органам; 4) швидке зростання нових споживчих товарів і послуг, поширення психології споживання і комерціалізація життя сприяють в країнах з низьким рівнем життя поширенню комплексів соціальної несправедливості і продажності державних службовців, що є одними з умов виживання організованою транснаціональної злочинності і соціальною базою для організаторів терору.

Результатом диверсифікації договірної практики держав у боротьбі з організованою злочинністю стало укладання: 1) двосторонніх міжнародних угод з питань боротьби з організованою злочинністю; 2) регіональних міжнародних угод у сфері боротьби з організованою злочинністю; 3) комплексних міжнародних договорів, що передбачають напрями, форми та інструменти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р., Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. тощо; 4) ухвалення резолюцій ООН з питань боротьби з організованою злочинністю.

4. Передумовою виникнення принципово нової ситуації у кримінальному світі на початку XXI ст. стала її стрімка глобалізація, що можна віднести до новітніх феноменів, які формують сучасну злочинну картину світу. Відповідно, міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю проявляється, насамперед, у прийнятті міжнародних договорів, що мають галузевий характер і стосуються конкретних видів найбільш небезпечних злочинів, що закріплюють в кожному разі особливості напрямів, форм, інструментів та кола учасників міжнародного співробітництва. До них належать міжнародні договори щодо таких видів злочинності, як: 1) торгівля людьми: а) торгівля дітьми та дитяча порнографія; б) торгівля жінками та примус до проституції; в) торгівля людьми в цілях вилучення органів та торгівля людськими органами; 2) контрабанда мігрантів; 3) незаконне виготовлення та обіг вогнепальної

зброї і боєприпасів; 4) незаконний обіг хімічних та ядерних матеріалів; 5) незаконне виробництво та обіг наркотиків; 6) глобальне шахрайство та уникнення оподаткування; 7) злочини у сфері високих технологій та кіберзлочинність; 8) легалізація («відмивання») грошей, отриманих злочинним шляхом.

5. Міжнародні договори становлять основне джерело міжнародного права, що регулює міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю, зокрема питання кримінальної відповідальності фізичних осіб (і юридичних осіб, якщо це відповідає правовій системі держав-учасниць), а також покладають зобов'язання на держави переслідувати або видавати осіб, обвинувачених у міжнародних злочинах, і, якщо це застосовно, співпрацювати з міжнародними кримінальними судами (трибуналами) для сприяння переслідуванню таких осіб, інші форми та напрями взаємодії.

Міжнародно-правову основу двостороннього механізму співробітництва України становлять укладені нею міжнародно-правові акти, що повністю або частково присвячені питанням співробітництва у сфері протидії транснаціональній злочинності. У тих випадках, коли між країнами немає договору про правову допомогу або про видачу (передачу) осіб, питання міжнародного співробітництва повинно вирішуватися на основі принципів міжнародного права в порядку міжнародної ввічливості і взаємності.

Звичаєве право є і залишається вагомим складовою системою джерел правового регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю та діяльністю міжнародних та інтернаціоналізованих кримінальних трибуналів. Особлива увага дослідників на сьогодні прикута до дискусії щодо звичаєвого права як джерела міжнародного кримінального права з огляду на принципи законності та *nullum crimen sine lege*. Аналіз практики функціонування міжнародних трибуналів та Міжнародного кримінального суду показує, що міжнародний звичай залишається вагомим джерелом як матеріальних, так і процесуальних норм міжнародного кримінального права (судочинства), а також важливим чинником взаємозв'язку правових систем держав-учасниць та усталених у них положень кримінального права із міжнародним кримінальним правом. Міжнародний звичай особливо є застосовним, якщо йдеться про злочини, що мають міжнародний або транснаціональний характер, що визнані у внутрішньому праві держав міжнародного співробітництва. У той же час міжнародні злочини є предметом визначення та деталізації на рівні договірних норм, щодо яких звичасві норми відіграють лише компенсаторний характер.

Саме міжнародний звичай розвиває змістовне наповнення міжнародного кримінального права і визнається як на рівні рішень міжнародних судів, інституцій міжнародних організацій, так й одержує своє закріплення в рішеннях міжнародних організацій та низці міжнародних документів рекомендаційного характеру, що часто має наслідком їх кодифікацію на рівні багатосторонніх міжнародних договорів, проте і за таких умов саме міжнародні звичаї заповнюють лакуни цих договорів, відіграючи компенсаторну, доповнюючу роль, особливо коли йдеться про міжнародне судочинство, про злочини міжнародного характеру чи транснаціональні злочини, елементи міжнародних злочинів, а також про виконання вироків.

Міжнародні суди здійснюють пілотне чи еволюційне тлумачення договірних джерел міжнародного права, а за відсутності необхідної договірної норми міжнародного права, на основі якої може бути вирішено спір, суд звертається до загальних принципів права або до міжнародних звичасвих норм і на їх основі виробляє правову позицію, яка має характер їх тлумачення чи конкретизації та є застосовною до аналізованої ситуації і при цьому не суперечить іншим діючим нормам міжнародного права. В подальшому такої правової позиції дотримується і власне суд, що прийняв відповідне рішення, а також досить часто й інші міжнародні суди. Нині посилює свої позиції точка зору, обґрунтована аналізом зокрема і рішень Міжнародного кримінального суду та міжнародних трибуналів, про самостійну роль судових рішень як джерел міжнародного права, як таких, що мають особливу юридичну природу, пов'язану із деталізацією, інтерпретацією (тлумаченням) норм міжнародного права, що викликає необхідність з часом перегляду положень ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН.

Серед допоміжних джерел міжнародного права, що регулюють міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю, значення мають: 1) заключні акти міжнародних конференцій і нарад; 2) рішення і резолюції міжнародних організацій, особливо таких органів ООН, як Генеральна Асамблея і Рада Безпеки, а також регіональних міжурядових організацій. Закріплені в цих актах міжнародні стандарти кримінального правосуддя в тій чи іншій мірі розробляються і застосовуються фактично до всіх форм та напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

6. У міжнародно-правовій науці питання переліку, а головне класифікації, принципів права міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю не має чіткої визначеності, що зумовлено як різними позиціями щодо місця відповідного комплексу міжнародних норм в системі міжнародного права, так і суб'єктивним підходом науковців щодо

пріоритетності тих чи інших критеріїв класифікації. Можна виділити такі критерії класифікації принципів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) за предметом правового регулювання; 2) за основними підгалуззями (принципи міжнародного матеріального кримінального права, принципи міжнародного кримінально-процесуального права, принципи міжнародного пенітенціарного права та принципи міжнародного оперативного-розшукового права); 3) за походженням принципів (принципи міжнародного права та принципи, що сформувались у національному праві); 4) за ступенем поширеності на відносини: а) ті, що притаманні всій системі міжнародного права (основні принципи міжнародного права) чи національного права (загальні принципи права); б) ті, що притаманні виключно сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

В залежності від походження принципів та ступеня їх поширеності на суспільні відносини у праві міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю можна виділити таку систему принципів: 1) основні принципи міжнародного права, що закріплені у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Заключному акті НБСЄ 1975 р. та ті, які у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю мають свою специфіку дії; 2) принципи міжнародного співробітництва, які діють виключно у сфері боротьби зі злочинністю (закріплені у міжнародних договорах з питань боротьби зі злочинністю); 3) загальні принципи права, які є спільними для національних систем права і визнані в якості джерела міжнародним правом; 4) загальні принципи права, які притаманні виключно сфері боротьби зі злочинністю (визнані в якості джерела міжнародного права шляхом закріплення в Римському статуті Міжнародного кримінального суду).

7. Сукупність норм і принципів міжнародного права, що регулюють питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, як частини предмету міжнародного права, включає норми та принципи міжнародного публічного права всіх його галузей, але передусім галузей і підгалузей кримінально-правового циклу: 1) матеріального характеру: а) міжнародного матеріального кримінального права; б) транснаціонального матеріального права; 2) процесуального характеру: а) транскордонного (міжнародного) оперативного-розшукового права; б) міжнародного процесуального кримінального права; в) транснаціонального процесуального кримінального права; г) міжнародного пенітенціарного права; д) міжнародного кримінально-превентивного права.

Норми кримінально-правового характеру, зокрема такі, що встановлюють окремі види злочинів міжнародного характеру, містяться і в

структурі інших галузей міжнародного публічного права – міжнародному гуманітарному праві, міжнародному морському праві, міжнародному повітряному праві, міжнародному праві прав людини, праві міжнародної безпеки, праві міжнародної відповідальності, праві міжнародної правової допомоги та інших. Невід’ємною частиною цієї правової єдності є міжнародно-правові норми регіонального та локального рівня, зокрема європейського кримінального права, кримінального права Європейського Союзу та інших, які в свою чергу мають схожу внутрішню структуру.

8. Поняття «боротьба зі злочинністю» охоплює спектр заходів, який має в своєму арсеналі міжнародне співтовариство, спрямованих на: 1) виявлення злочинів; 2) припинення злочинів, що готуються або вже здійснені; 3) переслідування осіб, що скоїли міжнародне правопорушення; 4) покарання осіб, що скоїли міжнародне правопорушення. Міжнародне співробітництво у зазначених напрямках складає зміст боротьби зі злочинністю на міжнародному рівні.

Дослідження поняття «міжнародно-правове співробітництво» та особливостей співробітництва в окремих сферах міжнародних відносин дає підстави для визначення таких характеристик міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) в його основі лежить один з основних принципів міжнародного права – принцип співробітництва держав, який у сфері боротьби зі злочинністю діє як обов’язок держав, незалежно від різниці у їх політичних, економічних і соціальних системах, співробітничати одна з одною та з усіма державами з метою запобігання злочинності та його негативним наслідкам; 2) здійснюється у відповідності до норм і принципів міжнародного права; 3) реалізовується в конкретних формах співробітництва, які передбачені у міжнародних документах, і спрямовані на припинення і розкриття злочинів, притягнення осіб, винних у їх здійсненні, до відповідальності; 4) має здійснюватися на основі рівноправності держав, справедливості та взаємної вигоди; 5) виступає результатом компромісу різних або ж реалізації спільних інтересів держав, їх союзів та інших суб’єктів міжнародного права у сфері боротьби зі злочинністю; 6) на сучасному етапі представляє собою міжнародний організаційно-правовий механізм (за масштабами охоплює всю міжнародну спільноту), центральним координуючим центром якого виступає Організація Об’єднаних Націй, FATF та інші міжнародні інституції у сфері боротьби зі злочинністю; 7) предметом співробітництва є: а) розробка норм, спрямованих на боротьбу зі злочинністю; б) створення необхідних умов для розвитку стратегічного партнерства держав у сфері боротьби зі злочинністю; в) в рамках реалізації міжнародних норм здійснення спільних та одноосібних дій державами у напрямку боротьби зі злочинністю.

Пропонуємо під поняттям «міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю» розуміти цілеспрямовану та спільну діяльність суб'єктів міжнародного права, що відповідає нормам і принципам міжнародного права, ґрунтується на рівноправності, справедливості та взаємній вигоді, спрямована на досягнення спільних інтересів у сфері боротьби зі злочинністю та забезпечується за допомогою особливого організаційно-правового механізму на чолі з ООН. Відповідно, пропонуємо наступне визначення поняття «міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю» – це врегульована міжнародними договорами та іншими джерелами міжнародного права, заснована на принципі взаємності взаємодія міжнародних (регіональних) організацій та держав, що діють в особі судів, прокуратур, правоохоронних, судових та інших уповноважених органів, наділених відповідно до внутрішнього права держав компетенцією, що здійснюється на всіх етапах міжнародного кримінального процесу та/або внутрішньодержавного кримінального процесу і спрямована на вирішення загальних завдань, визнаних міжнародною спільнотою у боротьбі зі злочинністю.

9. Суб'єктом міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю є особа, яка володіє самостійним правом вступати у міжнародні правовідносини в цій сфері від свого імені, прямо підпорядковується нормам міжнародного права з питань боротьби зі злочинністю, несе міжнародно-правову відповідальність, визнається іншими суб'єктами міжнародного права як суб'єкт міжнародного права та може брати участь у створенні норм міжнародного права.

На сучасному етапі розвитку міжнародного правопорядку держава, будучи головним, первинним і типовим його суб'єктом, володіє повною універсальною міжнародною правосуб'єктністю в міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю, що зумовлено такою її іманентною ознакою, як державний суверенітет. Тенденція зростання глобалізації та спричинена нею транскордонна злочинність зумовили домінантність зовнішніх відносин держави серед засобів реалізації нею власного національного інтересу у сфері боротьби зі злочинністю. Задля забезпечення ефективного функціонування національного організаційно-правового механізму у боротьбі зі злочинністю, держави, в силу взаємозалежності у цій сфері та з метою ефективної протидії злочинності та мінімізації її наслідків як на національному, так і на міжнародному рівні, не можуть діяти абсолютно самостійно і незалежно, а тільки у співпраці з іншими державами та відповідно до норм міжнародного права щодо боротьби зі злочинністю.

У міжнародно-правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю держава як суб'єкт міжнародного права: 1) є основним суб'єктом у міжнародно-правовому механізмі боротьби і злочинністю; 2) шляхом міжнародної правотворчості формує міжнародно-правову основу боротьби зі злочинністю; 3) виступає основним виконавцем міжнародних норм з питань боротьби зі злочинністю шляхом їх імплементації в національне законодавство та забезпечення їх дотримання; 4) як суверенний суб'єкт володіє правом обирати формат міжнародно-правового співробітництва; 5) при набутті членства у міжнародних міжурядових організаціях та приєднанні до міжнародних договорів з протидії злочинності держава добровільно обмежує свої суверенні права у цій сфері відповідно до норм міжнародних договорів.

У сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю узгоджено діють міжнародні організації універсального рівня: 1) із загальною компетенцією (ООН); 2) статутна діяльність яких спрямована на: а) протидію певним видам міжнародних правопорушень (Комітет із санкцій проти «Аль-Каїди» і «Талібану», Контртерористичний комітет, Комітет 1540, Шанхайська організація співробітництва); б) боротьбу з фінансуванням певних видів міжнародних злочинів (Міжнародна група з протидії відмиванню грошей тощо); в) протидію злочинності в цілому (Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Управління ООН з наркотиків і злочинності, Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН з питань злочинності і правосуддя, Міжнародна організація кримінальної поліції тощо); 3) статутна діяльність не стосується питань боротьби зі злочинністю, проте організація бере участь у розробці певних міжнародних норм щодо протидії окремим видам злочинів, які мають місце у відносинах, що належать до її сфери діяльності (Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародна морська організація, МАГАТЕ, МОП тощо).

Значення міжнародних міжурядових організацій для розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю полягає у таких аспектах: 1) координація міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю шляхом проведення конгресів, форумів та інших форм обговорення між представниками країн стратегій та заходів боротьби зі злочинністю; 2) здійснення міжнародної правотворчості з питань боротьби зі злочинністю: а) в рамках міжнародних міжурядових організацій готуються проекти і приймаються конвенції щодо питань боротьби зі злочинністю; б) міжнародні міжурядові організації видають свої акти, в яких переважно закріплюються міжнародні стандарти у сфері боротьби зі злочинністю; в) виступають посередниками при укладенні міжнародних

договорів; 3) здійснення контролю за дотриманням міжнародних актів у сфері боротьби зі злочинністю; 4) забезпечення обміну інформацією між країнами, що стосується боротьби зі злочинністю; 5) проведення досліджень питань злочинності, збір статистичних даних, підвищення професійного рівня кадрів для відповідних державних органів, що діють у сфері боротьби зі злочинністю, тощо.

Незважаючи на те, що в рамках міжнародного кримінального права фізичні та юридичні особи, які скоїли міжнародні злочини, виступають суб'єктом міжнародно-правової відповідальності, а відповідно і суб'єктом міжнародного кримінального права; у сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю суб'єктами виступають саме ті учасники, дії яких спрямовані на боротьбу зі злочинністю. Фізичні та юридичні особи, яким висунуто обвинувачення у скоєнні злочину за міжнародним правом, або щодо яких вже визнано таке діяння, у міжнародно-правовому співробітництві *a priori* не можуть брати участь, тому до його суб'єктів не належать.

Аналіз правового статусу міжнародних неурядових організацій у сфері співробітництва у боротьбі зі злочинністю свідчить про відмінності у їх правовому статусі, проте, всім їм притаманні такі спільні ознаки: 1) переслідують міжнародно-правовий інтерес – попередження, боротьба зі злочинністю та ліквідація її наслідків; 2) співпрацюють із суб'єктами міжнародного права у сфері боротьби зі злочинністю; 3) опосередковано здійснюють міжнародну правотворчість з питань боротьби зі злочинністю; 4) сприяють розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю тощо. Щодо міжнародної правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій у сфері міжнародно-правового співробітництва у боротьби зі злочинністю, то їм притаманна спеціальна міжнародна правосуб'єктність.

Міжнародний Комітет Червоного Хреста є особливим суб'єктом міжнародного права в силу наявності таких ознак: 1) юридичними підставами діяльності МКЧХ є норми міжнародного права; 2) МКЧХ визнається як суб'єкт міжнародного права іншими суб'єктами міжнародного права; 3) МКЧХ володіє привілеями та імунітетами в обсязі, який надається міжнародним міждержавним організаціям; 4) МКЧХ має право на обмін представництвами з державами та міжнародними організаціями; 5) МКЧХ може нести міжнародно-правову відповідальність відповідно до норм міжнародного права за вчинені протиправні дії; 6) МКЧХ володіє міжнародною договірною правоздатністю.

10. Об'єктом міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю в загальному сенсі виступає злочинність як негативне явище,

що охоплює, зокрема, осіб, які виступають безпосередніми учасниками як злочинів, так і відносин, що виникають на практиці у процесі реалізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, оскільки всі вони є невід'ємною частиною об'єкту такого співробітництва. Предметом міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю є боротьба зі злочинністю, що проявляється у методах і заходах, що розробляються і застосовуються суб'єктами міжнародного організаційно-правового механізму з метою знищення злочинності.

У міжнародно-правовій науці підходи до класифікації міжнародних злочинів (в широкому значенні) ґрунтуються на таких критеріях: 1) джерело криміналізації правопорушення; 2) характер юрисдикції, під яку підпадає правопорушення; 3) характер наслідків правопорушення і ступінь суспільної небезпеки правопорушення.

Джерело криміналізації правопорушень є важливим критерієм їх класифікації, оскільки містить у своїй основі прив'язку правопорушення до норми, яка, по суті, дає «життя» цьому правопорушенню, визначає правову основу наявності та, відповідно, закріплює його неправомірність. Діяння, що визначається як міжнародний злочин, може мати: 1) подвійну криміналізацію, тобто визнаватись як злочин у двох взаємодіючих державах; 2) множинну криміналізацію, тобто вважатись злочином у двох і більше державах; 3) міжнародну криміналізацію, тобто визнаватись злочином нормами міжнародного права; 4) універсальну криміналізацію, тобто визнаватись злочином як нормами міжнародного, так і національного права.

На відміну від національного права, де злочином є те, що заборонено законом, міжнародним злочином (у широкому значенні) є поведінка, щодо якої не завжди існує міжнародно-правова заборона. У предметній юрисдикції органів міжнародної кримінальної юстиції виявляється діалектичний взаємозв'язок між характером криміналізації та юрисдикції. Міжнародна юрисдикція поширюється на злочини, що є підставою міжнародної кримінальної відповідальності.

«Національні» злочини входять до об'єкту міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, оскільки: 1) «національний» злочин може набути іноземний елемент на будь-якій стадії вчинення, держава може (і повинна) мати можливість співпрацювати з іншою державою у боротьбі з таким злочином на тій стадії, коли злочин не має іноземного елементу або він ще не встановлений; 2) в умовах глобалізації економіки, високих технологій у всіх сферах людського життя, транспарентності кордонів та тісної взаємозалежності всіх країн, не завжди чітко і швидко можна встановити в складі злочину наявність іноземного

елементу, проте боротьба з таким злочином має починатись з моменту виявлення; 3) навіть, якщо за формальними ознаками злочин є виключно «внутрішньодержавним», в умовах взаємозалежності економік та інших сфер держав, зростання злочинності в одній країні завжди негативно впливає на розвиток і добробут інших країн. Неконтрольований ріст національної злочинності в одній країні рано чи пізно набуває транскордонного характеру, а в найгіршому випадку, враховуючи вкрай сприятливі умови безкарності й відсутності контролю, стає осередком планування і здійснення міжнародних злочинів.

Об'єктом міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю є злочинність у найширшому значенні, яка охоплює: 1) міжнародні злочини (злочини, що порушують загальне міжнародне право): а) криміналізовані нормами міжнародного права; б) виникли в результаті порушення основоположних норм міжнародного права; в) за їх скоєння встановлена особиста відповідальність безпосередньо на підставі міжнародного права незалежно від того, чи вважаються такі дії злочинними в державі, де вони скоєні; г) володіють певною автономністю стосовно таких критеріїв як злочинне і каране (які мають місце в національних системах права), яка проявляється в тому, що одні й ті самі дії в міжнародному праві можуть не визнаватись як такі, що мають злочинний характер, а у національному бути криміналізовані, і навпаки; 2) злочини міжнародного характеру (конвенційні злочини): а) склад таких злочинів визначено у міжнародних конвенціях; б) сферою їхньої дії є сфера юрисдикції лише тих держав, які беруть участь у відповідних конвенціях; в) об'єкт злочинів міжнародного характеру має загально-кримінальний характер у розумінні внутрішнього права, а шкода міжнародним відносинам завдається як наслідок при досягненні злочинного результату; г) відмінною особливістю правового регулювання боротьби з такими злочинами є те, що окремому різновиду злочинів, як правило, присвячена окрема конвенція; 3) злочини з іноземним елементом (транснаціональні злочини): а) за своїм характером виходять за межі однієї країни, тобто об'єктом, суб'єктом або юридичним фактом такого злочину виступає іноземний елемент; б) правовою основою міжнародного співробітництва у боротьбі з такими злочинами є низка двосторонніх угод про правову допомогу у кримінальних справах; 4) «національні» злочини: а) склад таких злочинів на певному етапі скоєння взагалі не містить іноземного елемента; б) правовим підґрунтям співробітництва країн щодо таких злочинів можуть виступати положення двосторонніх угод про правову допомогу у кримінальних справах.

11. У міжнародно-правовій науці сформувались такі підходи до характеристики форм міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) форми як зовнішній прояв міжнародного співробітництва – координаційні форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: конференції, засідання міжнародних організацій, діяльність органів та інституцій міжнародних організацій, діяльність міжнародних кримінальних судів і трибуналів тощо; 2) форми як результат унормування міжнародного співробітництва – правові форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: форми (джерела міжнародного права), що мають обов'язковий характер; форми «м'якого» права (рекомендаційного характеру); 3) форми як зовнішній прояв дій уповноважених представників суб'єктів міжнародного права, спрямованих на взаємодію у боротьбі зі злочинністю – організаційно-правові (правозастосовні) форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю.

До організаційно-правових форм міжнародно-правового співробітництва належать: 1) правова допомога у кримінальних справах інформаційного характеру, щодо обміну оперативно-розшуковою, правовою та іншою інформацією, надання допомоги у розкритті та розслідуванні злочинів; 2) взаємодія щодо розшуку та затримання осіб, розшукуваних у межах кримінального провадження; 3) взаємодія з метою використання спеціальних методів розслідування; 4) взаємодія щодо видачі (екстрадиції) обвинувачених; 5) взаємодія у сфері передачі кримінального судочинства; 6) взаємодія з метою припинення операцій (заморожування), арешту коштів, одержаних злочинним шляхом (взаємодія у сфері протидії відмиванню коштів); 7) взаємодія у сфері передачі засуджених осіб для відбування покарання (взаємодія в пенітенціарній сфері); 8) взаємодія щодо переміщення конфіскованих коштів; 9) взаємодія щодо поступенітенціарної реабілітації засуджених.

12. Актуальні напрями універсалізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: 1) стандартизація кримінального правосуддя та співробітництва в цій сфері; 2) прогнозування вказаної діяльності, що має здійснюватися на науковій основі, за умов консолідації об'єктивної інформації та вивчення тенденцій розвитку і трансформації злочинності; 3) вироблення спільних антикримінальних стратегій, що є проявом міжнародної політики з протидії злочинності.

Міжнародні стандарти кримінального правосуддя та міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю на сьогодні мають різну форму та рівень правового закріплення: у міжнародних договорах (багатосторонніх і двосторонніх), резолюціях, рекомендаціях і деклараціях

міжнародних організацій; статутах міжнародних кримінальних судів (трибуналів); стандартних мінімальних правилах і базових принципах, які розробляються органами міжнародних організацій; прокламаціях, регулюваннях, кодексах поведінки і кодексах етики та в деяких інших документах.

В умовах глобалізації взаємодія і взаємозв'язок міжнародного права і внутрішньодержавного права диктується зближенням різних політичних, соціальних, економічних систем на міжнародній арені. У міжнародному праві не має значення, яким чином його норми були інкорпоровані у внутрішньодержавне право в даний час, оскільки незалежно від того, на якому рівні – універсальному чи регіональному, загального чи фрагментарного характеру ступінь чутливості внутрішньо-національних систем права у ХХІ ст. підвищився і «інфільтрація» (проникнення) норм міжнародного кримінального права відбувається практично автоматично з моменту надання згоди на обов'язковість міжнародних договорів.

У національному законодавстві України поняття «імплементация», застосовується в широкому розумінні як: процес впровадження у внутрішнє право положень міжнародних договорів, щодо яких держава несе зобов'язання, та міжнародних (регіональних) стандартів, що являють собою норми звичайного міжнародного права. Тобто сформувалася практика, за якої передумовою підписання міжнародних договорів у сфері боротьби зі злочинністю є попереднє поступове впровадження до внутрішньодержавного законодавства міжнародних і регіональних стандартів у сфері кримінального переслідування.

Незважаючи на прийняття антикорупційних законів, які вимагають тривалих зусиль щодо їх реалізації, та утворення інституційної інфраструктури у сфері запобігання та протидії корупції на сьогодні залишається низка неврегульованих проблем: не вирішена проблема механізму повернення в Україну із-за кордону грошових коштів, отриманих корупційним або іншим злочинним шляхом; відсутній механізм практичного застосування положень Розділу XIV¹ Кримінального кодексу України «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», оскільки у Кримінальному процесуальному кодексі України відповідні процедури кримінального переслідування юридичних осіб не закріплені; слід забезпечити дієвість принципу невідворотності покарання за корупційні злочини, у том числі за декларування неправдивої інформації. У національному законодавстві, а саме в ст. 437 КК України, слід закріпити дефініцію поняття злочину агресії, а також з часом в інших статтях – інші склади злочинів, пов'язаних із застосуванням спеціальних видів зброї.

Україна досягла значного прогресу у питаннях імплементації положень міжнародних договорів, спрямованих на протидію злочинності, зокрема у сфері в протидії корупції, легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, тероризму, протидії незаконній міграції, торгівлі людьми, домашнього насильства та злочинам на сексуальному ґрунті, кіберзлочинності, та щодо інших видів злочинів, шляхом прийняття або коригування відповідних актів національного законодавства. З врахуванням адаптації законодавства України до законодавства ЄС Україна має взаємодіяти у боротьбі з усіма формами міжнародної злочинності, які відповідають мандату Європолу. Зокрема, це протидія організованих злочинності, тероризму, оцінка потенційних загроз форм злочинності, що являють небезпеку для існування ЄС, проведення стратегічних аналізів динаміки розвитку Європолу; наразі Україна фактично приєдналася до загальноєвропейської системи профілактики і протидії злочинності. Укладення стратегічної угоди з питань співробітництва між Україною та Європолем, метою якої є посилення боротьби проти організованої злочинності, залишається пріоритетним завданням.

Однією з нагальних проблем входження України у систему відносин боротьби з міжнародними злочинами є ратифікація Римського статуту Міжнародного кримінального суду; підписання і ратифікація Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду, що в свою чергу вимагає внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України. Оскільки в КПК України відсутній інститут передачі кримінального провадження до юрисдикції іншої держави чи до юрисдикції МКС, пропонуємо ст. 542 КПК України викласти у такій редакції:

«Стаття 542. Обсяг міжнародного співробітництва під час кримінального провадження

1. Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження полягає у вжитті необхідних заходів з метою надання міжнародної правової допомоги шляхом вручення документів, виконання окремих процесуальних дій, *призупинення операцій, арешту та конфіскації майна*, видачі осіб, *обвинувачених у вчиненні кримінального правопорушення*, тимчасової передачі осіб, *перейняття та передачі кримінального переслідування, перейняття і передачі засуджених осіб та виконання вироків*. Міжнародним договором України можуть бути передбачені інші, ніж у цьому Кодексі, форми співробітництва під час кримінального провадження.»

В Україні мають бути імплементованими положення Директиви 2014/42/ЄС, яка передбачає, що факт неспіврозмірності вартості майна та законних доходів засудженого є лише одним із можливих доказів на

користь того, що майно було набуто в результаті злочинної діяльності, і, як наслідок, усуне можливість порушення принципу презумпції невинуватості.

В контексті розширення відносин України з іншими державами у сфері боротьби зі злочинністю набули актуальності питання закріплення в законодавстві порядку застосування не тільки традиційних, але і нових форм правової та іншої допомоги у протидії злочинності, таких як захист свідків на території інших держав, надання технічної, експертної допомоги та інших.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

Індивідуальна монографія:

Нуруллаєв І. С. о. Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю (сучасні особливості та основні тенденції розвитку): монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 520 с.

Статті:

1. Нуруллаєв І. С. о. Деякі питання зародження і становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Юрист України*. 2012. № 4 (21). С. 69–76.

2. Нуруллаєв І. С. о. Становлення та розвиток екстрадиційних відносин як напрямку міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Jurnalul juridic national: Teorie si Practica*. 2016. № 6 (22). С. 152–156.

3. Нуруллаєв І. С. о. Наукові підходи щодо визначення поняття та видів міжнародної злочинності. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 368–371.

4. Нуруллаєв І. С. о. Особливості універсально-правового механізму міжнародного співробітництва в боротьбі з окремими видами злочинності (на прикладі корупції). *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. *Політологія. Соціологія. Право*. 2017. № 1–2 (33/34). С. 230–237.

5. Нуруллаєв І. С. о. Інституційний регіональний механізм співробітництва у боротьбі зі злочинністю в межах Європейського Союзу: міжнародно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 214–217.

6. Нуруллаєв І. С. о. Роль Європолу і Євроюсту в міжнародному правовому співробітництві у боротьбі зі злочинністю на регіональному рівні. *Scientific discussion*. 2018. Vol. 1. № 15. С. 41–46.

7. Нуруллаєв І. С. о. Судові рішення в системі джерел міжнародно-правового регулювання співробітництва у протидії злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1. Т. 4. С. 88–93.

8. Нуруллаєв І. С. о. Ідентифікація міжнародного звичаю як джерела міжнародного кримінального права. *Право та державне управління*. 2018. № 4. С. 237–243.

9. Нуруллаєв І. С. о. Міжнародний звичай як джерело міжнародного кримінального права та міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 4. С. 192–194.

10. Нуруллаєв І. С. о. Особливості конвенційного механізму міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю в Європейському Союзі (на прикладі протидії кіберзлочинності). *Юридичний бюлетень*. 2019. № 10. С. 148–155.

11. Нуруллаєв І. С. о. Особливості міжнародно-правового співробітництва України в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 4. Т. 2. С. 241–246.

12. Нуруллаєв І. С. о. Держава як суб'єкт міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Юридичний бюлетень*. 2019. № 11. Т. 1. С. 336–341.

13. Нуруллаєв І. С. о. Учасники міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю: доктринальні підходи щодо міжнародної правосуб'єктності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 297–300.

14. Нуруллаєв І. С. о. Питання міжнародної правосуб'єктності міжнародних неурядових організацій у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Правові новели*. 2019. № 7. С. 180–187.

15. Нуруллаєв І. С. о. Основні та загальні принципи міжнародного публічного права як джерела правового регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2019. № 4. С. 218–223.

16. Нуруллаєв І. С. о. Міжнародне співробітництво у боротьбі зі злочинністю як складова предмету правового регулювання міжнародного публічного права. *Право та державне управління*. 2020. № 1. Т. 1. С. 243–249.

17. Нуруллаєв І. С. о. Класифікація принципів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2020. № 2. С. 199–204.

18. Нуруллаєв І. С. о. Особливості реалізації основних принципів міжнародного права у сфері міжнародно-правових відносин у боротьбі зі злочинністю. *Приватне та публічне право*. 2020. № 2. С. 145–150.

19. Нуруллаєв І. С. о. Поняття міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю як категорії міжнародного права. *Правові новели*. 2020. № 10. Т. 2. С. 343–351.

20. Нуруллаєв І. С. о. Основні загрози транснаціональної організованої злочинності для національної безпеки України: міжнародно-правові питання дефініції та співробітництва щодо протидії. *Evropský politický a právní diskurz / European political and law discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 2. P. 39–45.

Тези доповідей на наукових конференціях:

1. Нуруллаєв І. С. о. Некоторые аспекты участия Украины в международно-правовом сотрудничестве по борьбе с коррупцией. *Проблемы политико-правового развития в XXI веке*: матер. межд. научн.-практ. конф. (г. Москва, 19–20 ноября 2010 г.). Москва: Институт деловой карьеры, ООО «НИПКЦ Восход-А», 2010. С. 200–205.

2. Нуруллаєв І. С. о. Деякі питання міжнародно-правового співробітництва у сфері протидії корупції. *Громадянське суспільство і права людини*: матер. міжнар. наук.-практ. семін. (м. Харків, 9 грудня 2010 р.). Харків: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. С. 118–120.

3. Нуруллаєв І. С. о. Особливості регіонального міждержавного співробітництва у боротьбі з корупцією. *Актуальні проблеми державотворення в сучасних умовах*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Київ, 29–20 листопада 2010 р.). У 3-х т. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2010. Т. 2. С. 102–103.

4. Нуруллаєв І. С. о. Некоторые аспекты сотрудничества Украины и ЕС в сфере борьбы с преступностью. *Эффективность государства и права: современный взгляд*: межд. научн.-практ. конф. (г. Москва, 28 дек. 2012 г.). С. 54–57.

5. Нуруллаєв І. С. о. Деякі питання міжнародно-правового співробітництва України у боротьбі зі злочинністю у рамках СНД. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави*: матер. міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 20-річчю Національної академії правових наук України та обговоренню п'ятитомної монографії «Правова доктрина України» (м. Харків, 20–21 лист. 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 335–338.

6. Нуруллаєв І. С. о. Генезис міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю в період рабовласництва, середньовіччя та феодалізму. *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові*

дискусії: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 2–3 грудня 2016 р.). У 2-х ч. Ч. 2. Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2016. С. 200–202.

7. Нуруллаєв І. С. о. Особливості дефініції та класифікації міжнародної злочинності: правовий аналіз. *Рівень ефективності та необхідність впливу юридичної науки на нормотворчу діяльність та юридичну практику*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3–4 лютого 2017 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. С. 105–109.

8. Нуруллаєв І. С. о. Загальні принципи права як джерела правового регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Сучасні проблеми правової системи та державотворення в Україні*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 22–23 лютого 2019 р.) Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 72–75.

9. Нуруллаєв І. С. о. Основні принципи міжнародного публічного права як джерело правового регулювання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. *Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 3–4 травня 2019 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. С. 96–99.

10. Нуруллаєв І. С. о. Участь України в міжнародно-правовому співробітництві в сфері боротьби із транснаціональними злочинами. *Systematisation of Ukrainian and European legislation in the realities of the modern world: International scientific and practical conference* (Arad, December 27–28, 2019). Arad: Vasile Goldis Western University, 2019. С. 160–165.

11. Нуруллаєв І. С. о. Міжнародно-правове регіональне співробітництво у боротьбі зі злочинами в сфері високих технологій за участю діяльності Ради Європи. *Актуальні проблеми правових наук в Євроінтеграційному вимірі*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20–21 грудня 2019 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2019. С. 59–63.

12. Нуруллаєв І. С. о. Міжнародно-правова протидія окремим видам транснаціональної організованої злочинності в Україні в контексті реалізації двостороннього механізму співробітництва. *Місце юридичних наук у формуванні правової культури сучасної людини*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 27–28 грудня 2019 р.). Ч. 1. Запоріжжя: ГО «Істина», 2019. С. 90–94.

АНОТАЦІЯ

Нуруллаєв І. С. о. Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю (сучасні особливості та основні тенденції розвитку). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.11 «Міжнародне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2021.

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукової проблеми: розкрито становлення, поняття та сутність міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, сучасні його особливості та основні тенденції розвитку. Здійснено дослідження зародження міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Охарактеризовано чинники та обумовленість виникнення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю; визначено основні етапи становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Досліджено основні етапи становлення міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, як на пряму міжнародно-правового співробітництва. Визначено особливості закріпленні форм та напрямів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Встановлено, що на сучасному етапі співробітництво держав у боротьбі зі злочинністю розвивається на трьох рівнях: на двосторонній основі; на регіональному рівні; на універсальному рівні. Розкрито зв'язок активізації міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю у ХХ–ХХІ ст. та нових тенденцій розвитку світової спільноти і глобальних викликів сучасності. Висвітлено основні проблеми міжнародного співтовариства в умовах глобалізації за характером і змістом. З'ясовано зміст основних міжнародних договорів, що передбачають напрями, форми та інструменти міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено основні напрямки міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Встановлено, що міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю проявляється у прийнятті та реалізації міжнародних договорів щодо окремих видів найбільш небезпечних (міжнародно небезпечних) злочинів. Охарактеризовано систему джерел міжнародного публічного права, що регулюють питання міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Висвітлено наукові підходи до систематизації принципів міжнародно-правового співробітництва за різними критеріями. Здійснено системний аналіз міжнародного кримінального права як базового правового компоненту міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Визначено поняття та

особливості міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю в умовах глобалізації.

Проведено аналіз правової природи та особливостей суб'єктів міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю; здійснено аналіз змісту та особливостей кваліфікації понять «міжнародний злочин», «злочин міжнародного характеру» і «транснаціональний злочин». Визначено базові доктринальні підходи до характеристики форм міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Здійснено аналіз організаційно-правових форм міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, які передбачені міжнародними договорами і національним законодавством; надано теоретичне обґрунтування універсалізації як ключової тенденції міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю та проведено аналіз впливу загальних процесів фрагментації міжнародного права на практику і договірне регулювання міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю. Окреслено загальні особливості та актуальні проблеми імплементації в Україні міжнародних договорів про боротьбу зі злочинністю.

Ключові слова: міжнародно-правове співробітництво, міжнародно-правове співробітництво з протидії злочинності, міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю, міжнародне кримінальне право, джерела міжнародного кримінального права, суб'єкти міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, форми міжнародно-правового співробітництва у боротьбі зі злочинністю, міжнародні злочини; злочини міжнародного характеру, універсалізація, фрагментація.

АННОТАЦІЯ

Нуруллаев И. С. о. Международно-правовое сотрудничество в борьбе с преступностью (современные особенности и основные тенденции развития). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.11 «Международное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2021.

В диссертационном исследовании осуществлено теоретическое обобщение и новое решение научной проблемы: раскрыто становление, понятие и сущность международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью, современные его особенности и основные тенденции развития. Проведено исследование зарождения международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью. Охарактеризованы факторы и

обусловленность возникновения международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью; определены основные этапы становления международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью. Исследованы основные этапы становления международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью, как направление международно-правового сотрудничества. Определены особенности закрепления форм и направлений международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Установлено, что на современном этапе сотрудничество в борьбе с преступностью развивается на трех уровнях: на двусторонней основе; на региональном уровне; на универсальном уровне. Раскрыта связь активизации международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью в XX–XXI вв. и новые тенденции развития мирового сообщества, глобальных вызовов современности. Освещены основные проблемы и международное сотрудничество в условиях глобализации по характеру и содержанию. Установлено содержание основных международных договоров, предусматривающие направления, формы и инструменты международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Определены основные направления международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью. Охарактеризована система источников международного публичного права, регулирующих вопросы международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Освещены научные подходы к систематизации принципов международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью. Осуществлен системный анализ международного уголовного права как базового правового компонента международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Определено понятие и особенности международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью в условиях глобализации.

Проведен анализ правовой природы и особенностей субъектов международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью; осуществлен анализ содержания и особенностей квалификации понятий «международное преступление», «преступление международного характера» и «транснациональное преступление». Определены базовые доктринальные подходы к характеристике форм международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Проведен анализ организационно-правовых форм международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью. Предоставлено теоретическое обоснование универсализации как ключевой тенденции международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью и проведен анализ влияния общих процессов фрагментации международного права на практику регулирования международно-правового сотрудничества в борьбе с

преступностью. Определены общие особенности и актуальные проблемы имплементации в Украине международных договоров о борьбе с преступностью.

Ключевые слова: международно-правовое сотрудничество; международно-правовое сотрудничество по противодействию преступности, международно-правовое сотрудничество в борьбе с преступностью, международное уголовное право, источники международного уголовного права, субъекты международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью, формы международно-правового сотрудничества в борьбе с преступностью, международные преступления, преступления международного характера, универсализация, фрагментация.

SUMMARY

Nurullaev I. S. o. International legal cooperation in the fight against crime (modern features and main trends). – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of legal sciences on a specialty 12.00.11 «International law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2021.

The dissertation research provides a theoretical generalization and new solution to the scientific problem: the disclosure of the formation, concept and essence of international legal cooperation in the fight against crime, its current features and major trends. The origin of international legal cooperation in the fight against crime is studied. The factors and conditions of the emergence of international legal cooperation in the fight against crime are described; the main stages of formation of international legal cooperation in the fight against crime are identified. The main stages of formation of international legal cooperation in the fight against crime as a direction of international legal cooperation are studied. Peculiarities of consolidating the forms and directions of international cooperation in the fight against crime have been identified. It is established that at the present stage cooperation in the fight against crime is developing at three levels: on a bilateral basis, which was one of the first historical forms, but at the present stage does not lose relevance; regional cooperation, which is due to the community of interests and the nature of relations between the countries of a particular region; and at the universal level. The interrelation of new tendencies of development of the world community, global challenges of the present and intensification of international legal cooperation in the fight against crime in the XX–XXI centuries is revealed. The main problems and international cooperation in the conditions of globalization in nature and content are highlighted. The main

conventions that provide directions, forms and instruments of international cooperation in the fight against crime are analyzed. The main directions of international legal cooperation in the fight against crime are identified. It is established that international legal cooperation in the fight against crime emerged from the adopted international treaties (and their implementation) on certain types of dangerous (internationally dangerous) crimes. The system of sources of public international law regulating the issues of international cooperation in the fight against crime is described. Scientific approaches to the systematization of the principles of international legal cooperation according to various criteria are highlighted. International criminal law as the main legal component of international cooperation in the fight against crime is analyzed. The concept and features of international legal cooperation in the fight against crime in the context of globalization are defined.

An analysis of the legal nature and characteristics of the subjects of international legal cooperation in the fight against crime; the analysis of the content and features of qualification of the concepts «international crime», «crime of international character» and «transnational crime» is carried out. Basic doctrinal approaches to the characteristics of forms of international cooperation in the fight against crime are identified. An analysis of organizational and legal forms of international legal cooperation in the fight against crime is accomplished. Theoretical substantiation of universalization as a key trend of international legal cooperation in the fight against crime is provided and the analysis of the impact of general processes of fragmentation of international law on the practice of regulating international legal cooperation in the fight against crime is carried out. The general features and current problems of implementation of international agreements on combating crime in Ukraine are outlined.

Keywords: international legal cooperation, international legal cooperation in combating crime, international legal cooperation in the fight against crime, international criminal law, sources of international criminal law, subjects of international legal cooperation in the fight against crime, forms of international legal cooperation in the fight against crime, international crimes, crimes of an international nature, universalization, fragmentation.

Підписано до друку 2.03. 2021 р. Формат 60х90 1/16
Ум. друк. арк.1,7 . Облік.-вид. арк. 1,9
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Тираж 100 прим. Зам. №

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77